ritmičku i melodičku osnovu, na koju se oslanja reč i služi da se privuče publika, odvaja epizode, označava početak i kraj predstave.

U istočnim predstavama slika, sačuvanim do XX v, moguće je diferencirati dve forme, koje predstavljaju dva stadijuma u razvoju njihovog umetničkog jezika.

Prva, arhaična, drevna istočna, povezana je sa magičnim obredima, religijom, religioznom literaturom. Sve slike se crtaju specijalno za određenu predstavu, a predstava se sastoji iz jedne, celovite istorije. Izvođač se ne trudi da mu svaki gledalac plati.

Druga, relativno nova, došla sa Zapada, svetovnog je, zabavnog komercijalnog karaktera. Sanduk sa staklenim okancima nije toliko umetnički prijem, koliko sposobnost iznuđivanja novca. Nijedan gledalac ne može besplatno da odgleda takvu predstavu. Slike se retko izrađuju rukom glumca i specijalno za predstavu, obično je to jeftina štampana produkcija, slučajno dopala u zbirku teatra, u »program« predstave. Zato se i sadržaj raspada na kratke, nepovezane sižee.

I u kineskom i u iranskom teatru-sanduku moguće je pronaći neku vezu između stare i nove forme, prelaz nekih crta ranije forme ka kasnijoj. Tako se u kineskim sanducima sačuvala siženja celovitost, a u iranskim-religiozna tematika.

Ako bismo rekonstruisali sačuvane do XX v. tradiconalne predstave teatra lutaka Istoka po stepenu razvoja njihovog umetničkog jezika, njegove glavne komponente-kretanja u scenskom prostoru, u predstavama statičnih prizora, prisustvovali bismo rođenju jezika tog vida teatralne umetnosti, one kao da prikazuju njegovu početnu, polaznu fazu, u kojoj su sliveni već svi ostali elementi lutkarske predstave a tek što se nije pojavio glavni – kretanje. Sledeći, razvijeniji, stadijum jezika umetnosti lutaka, moguće je istraživati u teatru senki Indije i Jugoistične Azije – u predstavama dinamičnih prizora Tajlanda, Kampučije, indijske države Karnataka i nekih drugih zemalja.

NAPOMENE:

1 Vidi rečnik V I Tolkovij Slovar živogo velikorusskogo jazika, T 5 SPb-M , 1882 , str 9. Etimološki rečnik Šanskij N M , Ivanov V V , Šanskaja T V , Kratkij etimologičeski slovar russkogo jazika IZD 2-e M , 1971 , str 377 V Peretc je produbljujući ideje A Veselovskog, izrekao mišljenje o tom, da se »galerija« izrodila iz predstave misterije prvog istočnog greha« (Peretc V N Kukoljnij teatr na Rusi – Ežegodnik imperatorskih teatrov Sezon 1894/95 g Priloženija Kn 1 SPb , 1895 , str 159) da je u njegovoj osnovi »rajska radnja«, koja se postepeno komplikovala novim komičnim scenama i na kraju krajeva sama nestala, ostavivši samo slike čisto svetovnog sadržaja (Peretc V N , Kukoljnij teatr na Rusi /Lutkarski teatar kod Rusa/ str 160)

2 Komentarišući taj tekst, D Rovinskij, razjašnjava da u slici postoji aluzija na poznate kostromske požare, »u vreme kojih lični nemar je optuživao za potpaljivanje skoro svakog uhvaćenog bez izuzetka« (Rovinskij D A Russkie narodnie kartinki /Ruske narodne slike/ T 1 SPb , 1900, str 370)

3 U delima D Rovinskog je bila slika »Kako je zet odveo tašticu u jasikovu šumicu« i dr , o kojima on govori, da su »za štampu sasvim nepogodni« (Rovinskij D A Ruskie narodnie kartinki, str 370)

4 Na primer, gravura engleskog umetnika Vilema Hogarta »Jarmarka u Sausuorke« (1733) (Karolj A E Uiljam Hogart, L – M , 1965 , str 5, 178) ili slika »Novi svet« (kraj XVIII v) venecijanskog slikara Dovanija Tepola (sina) (Pozza N /ed /Il museo Correr di Venezia Venezia, 1960 str 345, 346)

5 Zulfikar je ime mača koga je Ali dao Abasu

6 Most Sirat-most koji se nalazi po predstavama muslimana, nad hadom, na putu u raj, činilo se da je on neprohodan za grešnike

7 Nekoliko slika i fotografiju sanduka vidi na ilustracijama za predstavu R Galunova »Narodni teatar Irana« (Galunov R A Narodnij teatr Irana – »Sovetskaja etnografija« 1936, No 4 – 5

8 Redaktor ruskog prevoda V V Bitner piše u predgovoru da je ilustrovani materijal za rusko izdanje bio proširen i odabran iz drugih izvora

9 Moguće je da je ta tehnika slična onoj koja se primenjivala u analognim predstavama u Rusiji Po rečima savremenika, »slike se nalaze u posebnom delu nad sandukom i spuštaju se postepeno kanapom, smenjujući jedan prizor drugim« (Peretc V N Kukoljnij teatr na Rusi, str 160)

10 Podrobnije o kineskim narodnim slikama vidi u monografijama V M Alekseev Kitjaskaja narodnaja kartina (Kineska narodna slika) M , 1966 , i I F Murian Kitajskij narodnij lubok (Kineski narodni drvorez) M 1960

11 Na ruskom jeziku o kineskoj muzičkoj drami pisali su Sorokin V F Kitajskaja klassičeskaja drama XIII – XIV vek M 1979 (Kineska klasična drama)

Gajda I V Kitajskij tradicionnij teatr sicjuj (Kineski tradicionalni teata sicjuj) M 1971

Menjšikov L N Reforma kitajskoj klassičeskoj drami (Reforma kineske klasične drame) M 1959

Vasiljev B A Kitajskij teatr – Vostočnij teatr (Kineski teatar – Istočni teatar) L, 1929

Serova S A »Zerkalo prosvetlennogo duha« Huan Fan-čo i estetika kitajskogo klassičeskogo teatra (»Ogledalo Prosvetljenog duha« Huana Fan-čo i estetika kineskog klasičnog teatra) M, 1979

Serova S A Pekinskaja muzikaljnaja drama (Pekinška muzička drama) M, 1970

Obrazcov S V Teatr kitajskogo naroda (Kineski narodni teatar) M, 1957

LITERATURA

A Ljubeckij S M Starina Moskvi i russkogo naroda v istoričeskom otnošenii s bitvoju žiznju russkih (Starina Moskve i ruskog naroda u istorijskom odnosu sa svakidašnjim životom Rusa) M1872

B Rovinskij D A Russkije narodnije kartinki (Ruske narodne slike) T 1 SPb, 1900

C Peretc V N Kukoljnij teatr na Rusi (Lutkarski teatar kod Rusa) – Ežegodnik imperatorskih teatrov Sezon 1894/95

Priloženija Kn 1 SPb, 1895

D Galunov R A Narodnij teatr Irana (Narodni teatar Irana) – »Sovetskaja etnografija« 1936, No 4 5

E Rezvani M Le theatre et la anse en Iran P 1962 (Teatar i igre Irana)

F isto

G isto

H Lannelong O M Vokrug sveta (Oko sveta) SPb 1912

I Lannelongue O M Un tour du monde (Put oko sveta) P (b g)

Sa ruskog prevela:
MARIJANA Petrović

Narodna teatrologija je disciplina nauke o teatru skorijeg datuma. U nas vredan doprinos izučavanja **folklornog teatra** (narodne drame, usmene režije i glume u folklornom teatru) do je Tvrtko Čubelić **Usmena narodna retorika i teatrologija,** Zagreb, 1970, autorsko izdanje. Nedavno je u izdanje Srpske akademije nauke i umetnosti izašao zbornik radova posvećen temi **Folklornog teatra u balkanskim i podunavskim zemljama** (Beograd, 1984), koji je samo popunio praznine **jugoslovenske narodne teatrologije.** U svetu o folklornom teatru postoji bogata literatura. Otuda se nameće potreba prevođenja i publikovanja ovakvih tekstova, pa tako i treba prihvatiti ovaj sažeti izbor.

Zahvaljujemo se na pomoći teatrologu Radoslavu Laziću.

pod nepcem

dušica pavkov

RAVNOTEŽA

Možda
je beskrajni okean
udara svojom vodom
o stenovitu obalu (čekanja)
oblikujući je
svojim udarima
možda da
možda ne
hrani se kriškama čekanja
oblik njegove gladi
oblik je čekanja samog
giba se
nadolazi
možžžžžžžžžda
i gorkih usta
razlaže svoj plen u utrobi
možžžžda ne
možžždannnne
. . . da – ne . . .
. . . da – ne . . .
možda je zvono sa visokog tornja
okrenutog magli
zrikavac u uhu
akrobata na žici raspetoj pod nepcem
ravnoteža

MNEMOTEHNIKA

Široki zagrljaju etra
(pišući o Tebi)
radost
(iznenada)
obuzima me
gospodin Ego u kolutu.
ispisujući O
O O O O O O O O O O O O
kotrlja ravnicom ispruženog dlana
poda
stepeništa
ulica
putevima urezanim u meso
(ka Tebi)
u gluvo doba
zgrudvano
poput krika
lepljivo tkanje ugljevlja
odlivaka
(reči) hleba razjedenog solju
krvava lavina
M(e)NEme. . .

SLOBODNI PAD

Podigavši krila u zglobu
onako kako to čine ptice
opšivena starošću
(svećama od leda)
s glavom duboko u perju
žena
na žici
na ekserima (prazno-van-ja)
muškarci u jatima
sputani zarđalim klinom okivačem kabanice
za sluzavu unutrašnjost
školjke
preko puta svojih roditelja samo
glavom
samo glavom
nogama
(još) u porođajnom kanalu
oca
kovača stakla
staklena prašina (tek) u rožnjači
žene
slobodni pad